

Zaczął się w III Rzeszy. Obozy koncentracyjne na terenie Niemiec 1933-1945

Wkrótce po dojściu Adolfa Hitlera do władzy w 1933 r. w Niemczech zaczęły powstawać pierwsze obozy koncentracyjne. Służyć miały one izolacji, niewolniczej eksploatacji i eksterminacji osób uznanych przez nazistów za wrogów państwa i narodu niemieckiego. Podstawą do tworzenia obozów było „rozporządzenie wyjątkowe o ochronie narodu i państwa” z 28 lutego 1933 r. Osadzenie w obozie koncentracyjnym dokonywało się bez wyroku sądu i na czas nieokreślony. Obozy zakładano w miejscach dogodnie położonych, w sąsiedztwie wielkich zakładów produkcyjnych lub kamieniołomów, w których mieli niewolniczo pracować więźniowie. W początkowym okresie funkcjonowania obozów pracę traktowano jako środek wychowawczy.

Osadzenie w obozie koncentracyjnym dokonywało się bez wyroku sądu i na czas nieokreślony.

W latach 1940–1945 stanowiła jeden ze sposobów zabijania. Głód, choroby, każdego dnia niezależnie od pogody, wśród krzyków, bicia i kopania więźniowie byli zmuszani do pracy ponad ludzkie siły. W obozach nie było zwierząt pociągowych, wszystkie najcięższe prace, łącznie z ciągnięciem wozów, wykonywali więźniowie. Karano ich za najdrobniejsze przewinienia. Do najczęściej stosowanych należała kara chłosty – wymierzano ją na specjalnym „koźle”, do którego przywiązywano więźnia. Najniższą karą było 25 uderzeń pejczem, przy wyższej liczbie uderzeń więźniowie często umierali, oraz kara „słupka” (wieszanie za wykręcone ramiona na przymocowanych do sufitu hakach). Karano także zamknięciem w bunkrze i śmiercią głodową (Dachau, Auschwitz). Głód był jedną z największych udręk więźnia. Niektórzy z niedożywienia byli opuchnięci, inni przerażająco wychudzeni. Z niedożywienia ludzie zapadali na rozmaite choroby, ich ciała pokrywały ogromne, ropiejące wrzody, dokuczały im choroby skóry, jelit i żołądka. W większości obozów przeprowadzano doświadczenia pseudomedyczne; na przykład w Dachau utworzono tzw. stacje doświadczalne, w których niemieccy lekarze przeprowadzali pseudonaukowe eksperymenty na zdrowych więźniach. Zarażali ich malarią, ropowicą, żółtaczką, gruźlicą. Dla celów lotniczych przeprowadzali badania w komorach ciśnieniowych i zamrażali więźniów. W czasie dużych mrozów na drewniane nosze kładziono nagich więźniów, po kilku jednocześnie. Przywiązanych, wynoszono ich na wiele godzin (na ogół nocą) na zewnątrz. Pozostawali tam aż do

utrąty przytomności. Potem przystępowano do badania krwi, moczu. Czasami usiłowano przywrócić ich do życia, co kilkakrotnie się udało. W czasie innych doświadczeń nie podawano więźniom przez dwa tygodnie żadnego pokarmu, a jednocześnie zmuszano do picia słonej, morskiej wody. Po doświadczeniach w komorze ciśnieniowej pozostały przerażające zdjęcia, wykonywane w celu uchwycenia reakcji człowieka na gwałtowne zmiany ciśnienia. W Ravensbrück na więźniarkach, głównie młodych Polkach, przeprowadzano doświadczenia pseudomedyczne polegające na wycinaniu części kości nóg.

Głodni, chorzy, każdego dnia niezależnie od pogody, wśród krzyków, bicia i kopania więźniowie byli zmuszani do pracy ponad ludzkie siły.

Każdy [obóz koncentracyjny](#) miał plac, na którym odbywały się wielogodzinne apele, z którego wyruszały do pracy kolumny robocze i na którym wykonywano karę chłosty, a także przeprowadzano selekcję więźniów do „transportów inwalidzkich”. W obozach wykonywano także na więźniach kary śmierci poprzez rozstrzelanie lub powieszenie.

W obozie obowiązywała zasada: człowiek jest numerem bez wartości. Więźnia pozbawiano imienia, nazwiska – w zamian przydzielano mu numer i ubiór obozowy – przedmiotów osobistych i poddawano nieludzkiemu traktowaniu.

Niemieckie [obozy koncentracyjne](#) po 1939 r. były także miejscem eksterminacji i ludobójstwa dzieci. W niektórych istniały specjalne oddziały dla nieletnich. Wiele dzieci zmarło, zanim transport dotarł do obozu, wiele zginęło w komorach gazowych lub zostało zamordowanych zastrzykami z fenolu. W obozach przebywały także noworodki – tam urodzone albo przybyłe do obozu wraz z rodzicami.

W obozie obowiązywała zasada: człowiek jest numerem bez wartości.

Pierwszy obóz koncentracyjny na terenie Niemiec powstał 22 marca 1933 r. z rozkazu Heinricha Himmlera w Dachau w Bawarii niedaleko Monachium. Był obozem wzorcowym dla wszystkich późniejszych niemieckich obozów koncentracyjnych. Tutaj także szkolono kadry [esesmanów](#) (np. Adolf Eichmann, Rudolf Höss) do powstających w Niemczech, a potem także w podbitych przez III Rzeszę krajach Europy obozów koncentracyjnych. Dachau zbudowano na specjalnie wybranym, bagnistym terenie o niezdrowym, wilgotnym, górskim klimacie, szczególnie dokuczliwym jesienią i zimą, gdy więźniowie godzinami musieli stać na placu apelowym. Pierwszymi więźniami Dachau byli przeciwnicy polityczni nazistów (m.in. komuniści), Żydzi, homoseksualiści, świadkowie Jehowy oraz

przestępcy kryminalni. Po 1939 r. obóz zaludnili więźniowie ze wszystkich krajów podbitej Europy. Był on także centralnym ośrodkiem eksterminacji duchowieństwa, także polskiego, które traktowano ze szczególnym okrucieństwem (na 2720 więzionych tu księży katolickich, 1780 to Polacy – zginęło 858). Pierwsze masowe transporty Polaków do Dachau przybyły wiosną 1940 r. Wśród ok. 250 tys. więźniów, którzy przewinęli się przez ten obóz w latach 1933–1945, było ok. 40 tys. Polaków. Ponad 10 tys. z nich straciło życie. Szacuje się, że w latach 1933–1945 w obozie w Dachau zostało zamordowanych lub zmarło ok. 150 tys. więźniów. W Dachau prowadzono także badania pseudomedyczne, wykonywano kary śmierci przez rozstrzelanie lub powieszenie. Obóz funkcjonował do wyzwolenia 29 kwietnia 1945 r.

Niemieckie obozy koncentracyjne po 1939 r. były także miejscem eksterminacji i ludobójstwa dzieci

---

Bardzo szybko w Niemczech powstały inne obozy koncentracyjne wzorowane na KL Dachau, do których wraz z rozszerzeniem ekspansji III Rzeszy zaczęli trafiać obywatele państw Europy, podbijanych przez niemieckie siły zbrojne. Jednym z kolejnych obozów był położony w pobliżu Weimaru w Turynii Buchenwald (funkcjonował od lipca 1937 r. do 13 kwietnia 1945 r.). Jego pierwszymi więźniami byli niemieccy komuniści, socjaldemokraci, Żydzi, wyznawcy różnych sekt religijnych (m.in. świadkowie Jehowy) oraz kryminaliści. Po 1939 r. zaczęły nadchodzić transporty z Polakami, Czechami, Słowakami, Austriakami i mieszkańcami innych podbitych krajów (wśród nich Cyganie), później jeńców radzieckich. Więźniów zmuszano do katorżniczej pracy przy drążeniu tuneli podziemnych fabryk zbrojeniowych. W obozie prowadzono badania pseudomedyczne. Z ludzkiej skóry zabitych więźniów wyrabiano galanterię dla funkcjonariuszy SS. Ogółem w Buchenwaldzie więziono 240 tys. osób.

Zlokalizowany ok. 30 km od Berlina obóz w **Sachsenhausen** funkcjonował od 1936 do 22 kwietnia 1945 r. Przeznaczony był dla niemieckich antynazistów. Więźniów wykorzystywano przede wszystkim do produkcji kostek klinkierowych. W Sachsenhausen na więźniach dokonywano zbrodniczych eksperymentów pseudomedycznych. W 1942 r. zbudowano komorę gazową, krematoria i miejsce przeznaczone do egzekucji przez rozstrzelanie. W kwietniu 1945 r. nastąpiła ewakuacja obozu – „marsz śmierci”. Przez obóz przeszło 200 tys. więźniów.

Neuengamme (od 1938 do 5 maja 1945 r.), położony 20 km od centrum Hamburga, początkowo działał jako filia obozu Sachsenhausen. Przeprowadzono tu eksperymenty pseudomedyczne, wszczepiając więźniom (także dzieciom) bakterie gruźlicy. Więźniami byli obywatele krajów podbitej

Europy. Pracowali w cegielni oraz przy rozbudowie okolicznych zakładów przemysłowych. W obozie uwięziono 115 tys. więźniów, w tym 13 tys. kobiet i dzieci. Obóz w Oranienburgu funkcjonował w latach 1933–1934 w centrum miasteczka Oranienburg, ok. 30 km na północ od Berlina. Więźniowie: przeciwnicy III Rzeszy (m.in. komuniści), berlińska inteligencja, Żydzi oraz Polacy mieszkający na terenie Niemiec. W 1935 r. stał się siedzibą centralnej inspekcji **SS** ds. obozów. W Estrawegen w Dolnej Saksonii (funkcjonował od 1933 do 1945 r.) osadzano głównie członków ruchu oporu z Europy Zachodniej.

Flossenbürg (1938 r. – kwiecień 1945 r.), położony na pograniczu Dolnej i Górnej Bawarii, w pobliżu miejscowego kamieniołomu. Pierwszymi więźniami byli niemieccy komuniści, przeciwnicy III Rzeszy, kryminaliści, po 1939 r. Polacy i obywatele podbitej Europy. W obozie uwięziono 150 tys. ludzi. Ravensbrück (1939 r. – do końca wojny), obóz dla kobiet zlokalizowany niedaleko miasta Fürstenberg w Meklemburgii. Na więźniarkach, głównie młodych Polkach, przeprowadzono doświadczenia pseudomedyczne. W obozie uwięziono 135 tys. kobiet.

Mauthausen-Gusen (1938 r. – do końca wojny), założony w Austrii w Małych Alpach, niedaleko miejscowości Mauthausen, jeden z najcięższych obozów III Rzeszy – nazywany przez więźniów „naddunajskim piekłem”. Więźniowie pracowali w kamieniołomach. Pierwszymi więźniami byli Austriacy, po 1939 r. zaczęły napływać transporty więźniów politycznych, przede wszystkim z Polski. W obozie uwięziono 210 tys. – 250 tys. więźniów.

Hartheim k. Linzu (1938–1944), ośrodek eutanazji, a zarazem miejsce natychmiastowej zagłady. Działały w nim komory gazowe, w początkowym okresie służące do mordowania inwalidów i umysłowo chorych Niemców – także dzieci. W latach 1940–1943 zagazowano w nich około 30 tys. osób uznanych przez reżim hitlerowski za „niewartościowe” oraz tzw. inwalidów różnych narodowości.

Po inwazji na Polskę Niemcy, opierając się na funkcjonujących od kilku lat w III Rzeszy obozach, przystąpili do tworzenia obozów koncentracyjnych na ziemiach polskich.

Po wybuchu wojny na terenie Niemiec założono następujące obozy koncentracyjne:

Mittelbau-Dora, w Kohstein w saksońskich górach Harcu, 3 km od Nordhausen. Dora była jednym z najważniejszych zakładów zbrojeniowych Niemiec. W początkowym okresie podlegała administracji KL Buchenwald. Samodzielnym obozem stała się 1 października 1944 r. Tutaj w sztolniach-tunelach więźniowie pracowali w nieludzkich warunkach. Byli wykorzystywani przy

produkcji latających bomb V-1 i rakiet V-2, którymi ostrzeliwano Anglię.

Bergen-Belsen powstał niedaleko Hanoweru pod koniec 1943 r. Początkowo był przeznaczony dla radzieckich jeńców wojennych. Pomimo iż tutaj więźniowie nie pracowali – poza pracami na terenie obozu – obóz nazywano „fabryką śmierci”. W pierwszych tygodniach 1945 r. stał się bazą docelową dla wielu ewakuowanych obozów koncentracyjnych. Obóz wyzwolili Anglicy 15 kwietnia 1945 r. W obozie przetrzymywano 90 tys. ludzi.

Po inwazji na Polskę Niemcy, opierając się na funkcjonujących od kilku lat w III Rzeszy obozach, przystąpili do tworzenia obozów koncentracyjnych na ziemiach polskich. Jednocześnie zaczęli wywozić do obozów w Niemczech część więźniów z Polski.

Anna Jagodzińska

Pierwszy obóz koncentracyjny na terenie Niemiec powstał 22 marca 1933 r. z rozkazu Heinricha Himmlera w Dachau w Bawarii niedaleko Monachium.

W Ravensbrück na więźniarkach, głównie młodych Polkach, przeprowadzano doświadczenia pseudomedyczne polegające na wycinaniu części kości nóg.

[Brama obozowa KL Dachau z napisem „Arbeit macht frei” \(Praca czyni wolnym\). \(IPN\)](#)

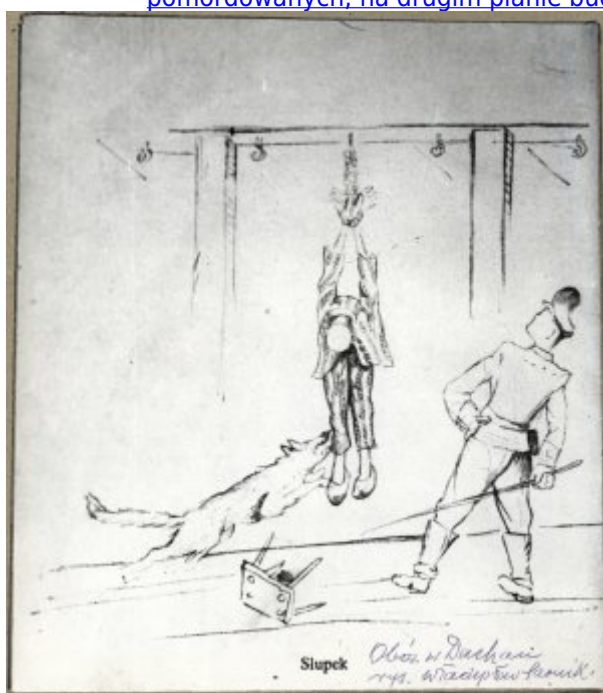
[KL Dachau - widok ogólny na baraki, w których mieszkali więźniowie, ogrodzenie z drutu kolczastego, przez który przepływał prąd elektryczny o wysokim napięciu, obok baraków więźniowie; kwiecień 1945 r. \(IPN\)](#)

[KL Dachau - zwłoki zamordowanych więźniów; kwiecień 1945 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[KL Dachau - więźniowie rozładowują z platformy ciała pomordowanych, na drugim planie budynek krematorium; 1945 r. \(IPN\)](#)

[Grafika przedstawiająca karę słupka, jedną z najokrutniejszych stosowanych w Dachau, wykonana w obozie przez więźnia KL Dachau ks. Władysława Sarnika. \(ze zbiorów prywatnych Marii Sarnik-Koniecznej\)](#)

[Funkcjonariusze niemieccy w trakcie wizyty w KL Dachau, na pierwszym planie przy makiecie obozu SS-Standartenführer dr Wilhelm Pfannenstiel; styczeń 1941 r. \(IPN\)](#)

[KL Bergen-Belsen – wspólna mogiła pomordowanych więźniów; kwiecień 1945 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[KL Buchenwald – niewolnicy III Rzeszy – wygłodzeni więźniowie; kwiecień 1945 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[KL Buchenwald - byli więźniowie na pryzkach obozowych; kwiecień 1945 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[Więżniarki KL Ravensbrück; 1945 r. po wyzwoleniu obozu.](#)

[KL Sachsenhausen - apel na placu obozowym \(apelowym\), w tle na barakach fragment napisu prawdopodobnie o następującej treści: „Es gibt nur einen Weg zur Freiheit, seine Meilensteine heissen: Gehorsam - Fleiss - Ehrlichkeit - Ordnung - Sauberkeit - Nüchtern](#)

Galeria zdjęć

[Zdjęcia](#) Zapraszamy do obejrzenia galerii serwisu